

Discurs en el Gran restaurant «Miramar»

16 de maig de 1921

No pronunciaré un discurs. Este esmorzar familiar, íntim, era una parada, un descans entre dos cerimònies.

De què volen vostés que els parle?

(Moltes veus van replicar: «Del que vullga, del que vullga».)

Jo estava durant el dinar —va prosseguir— evocant records dels meus viatges i especialment dels Estats Units i en parlar notava que molts amics paraven l'òida per a no perdre detall de les meues paraules.

Doncs bé, seré un Baedeker il·lustrat.

Els Estats Units són la primera nació del món, perquè són el país més agricultor i més industrial de la terra.

En la història dels pobles, mai s'ha conegut un país que ocupara la situació de la República Federal dels Estats Units.

Va haver-hi pobles que van basar la seua grandesa, el seu poder, en l'imperi de la força, en el seu poder militar; uns altres en la seua agricultura, cap com els Estats Units: és l'únic cas de la primera potència del món en l'orde industrial i en l'agrícola.

M'explicaré; els països xicotets europeus i les anomenades grans potències d'Europa a totes els falta alguna cosa per a viure.

Figurem-nos a Anglaterra. Sent una potència industrial de primer orde, en el camp de la indústria, si un temporal impeditx l'arribada de vaixells al seu port durant huit dies, es ressentiria el seu mercat, patiria el poble i arribaria a patir fam si l'aïllament es prolongava un mes.

Els anglesos, reis de la indústria, necessiten que altres pobles els assortisquen de quant necessiten per a menjar.

Els Estats Units deuen la seua grandesa, el seu poder a la seua potencialitat industrial i agrícola i a les seues dones.

Són un país que formen un món a part dins d'un altre món.

Si els Estats Units es tornaren d'esquena a la resta dels pobles de la terra, estos passarien fam i Amèrica del Nord continuaria vivint perfectament del que produïx.

Allí en aquell país ni s'arrosseguen els sabres ni es tenen en compte els entorxats. És un país gran per estes circumstàncies i per la senzillesa dels seus costums públics.

A Washington, a la Casa Blanca, senzill palauet, com els més senzills de Versalles, residix el primer magistrat de la nació; des d'allí bé pot afirmar-se que durant quatre anys es governa el món.

Quan en els meus viatges passejava per davant de la Casa Blanca, la seua presència evocava en mi el record de Napoleó.

Si este alçara el cap i envoltat dels seus mariscals passejara davant de la senzilla mansió presidencial no podria creure que des d'allí es governa el món.

Que bella i que gran és eixa nació!

En realitat, la gran nacionalitat no existix, són moltes xicotetes nacionalitats, moltes xicotetes repúbliques autònomes i ben diferents les unes de les altres, pel que fa a costums i legislació.

Així esdevé, que en l'Estat de Nova York, per a arribar al divorç, necessita que siga sorprés un dels cònjuges en flagrant delicte d'adulteri. En canvi, en els estats més enllà, és suficient que els esposos manifesten el seu propòsit de divorciar-se perquè el divorç quede decretat.

Hi ha Estats com en el de Kansas en què està prohibit no sols l'ús de l'alcohol, sinó també el del tabac i a penes hi penetreu, puguen al vagó del ferrocarril en què viatgeu els guàrdies i vos prohibixen fumar fins que travesseu de nou les seues fronteres.

Aquells estats formen la República federal d'Amèrica del Nord, país tan gran que viatjant des de Nova York a Califòrnia, en els sis dies amb les seues nits que dura el viatge, hi ha necessitat d'avançar o retardar el rellotge sis vegades, perquè heu recorregut sis meridians, tot un món.

On es veu més la grandesa d'este poble és en el que fa referència a la instrucció.

En aquell país no hi ha ministre d'Instrucció. Les primeres lletres corresponen a l'Estat, a les universitats, als particulars i els ciutadans dels Estats Units es donarien per ofesos si algú creguera que podria existir millor ministre d'Instrucció que ells mateixos.

Hi ha més de 500 universitats particulars i tant estes com les escoles de primeres lletres, me les imaginava jo com a grans construccions, moltes vegades majors en grandària i sumptuositat a les nostres.

Escoles i universitats les formen enormes parcs de 40 hectàrees, amb el seu llac i les seues alberedes i passejos. Així es comprén que el xiquet vulga anar-hi i ploure quan no el deixen.

En els llacs dels parcs de les universitats remen els estudiants, com muntats a cavall transiten pels seus passejos.

Eixes universitats deuen la seua vida a la magnificència de diversos ciutadans que en un dels seus trets van acordar crear-les i mantindre-les, per a la qual finalitat donen centenars de milers de dòlars.

Així, en eixos parcs s'alcen orgullosos diversos edificis: uns destinats a la literatura, uns altres a ciències naturals i així successivament als diferents rams del saber.

Els rics no sols es reunixen, fan universitats i les paguen, sinó que en morir deixen les seues fortunes perquè visquen eixos centres docents.

Els Estats Units són l'únic país on el ric, on els grans milionaris es fan perdonar les seues riqueses. No vol dir això que allí no hi haja diferències de classes ni qüestions fomentades per l'enveja que és sentiment arrelat en tots els homes de tots els països.

El poble francès i el poble anglés són pobles avançats, progressius, però no tenen la força dels Estats Units. Jo, quan parle amb francesos, anglesos, espanyols, i conste que en parlar així em referisc als pobles europeus, pregunte: quin milionari ha deixat la seua fortuna per a crear biblioteques i fundar i sostindre universitats?

En estos pobles les fortunes les volen els pares per als fills, i a tot estirar el que fan alguns rics és llegar béns per a fundar hospitals en els quals es presta assistència a 50 malalts i en marbres i estàtues es pregonen els noms del donant.

Allà esdevé el contrari. En el meu recent viatge he tingut ocasió de tractar una filla del multimilionari Morgan, a la qual el seu pare només havia llegat un milió de dòlars, com als seus germans, perquè suposava aquell milionari ianqui que amb eixe milió podien viure i la resta de la seua fortuna, que passava de mil milions de dòlars, va ser destinada a institucions culturals.

Una senyora milionària, que havia après el grec clàssic, va voler crear una càtedra d'este idioma i en fundar-la va alçar al parc d'una d'eixes universitats una reproducció del temple grec.

Nosaltres també tenim a Amèrica un multimilionari espanyol, Mr. Huntington que ha fundat el Museu Hispà, palau on reünix totes les obres que d'Espanya parlen i en la biblioteca del qual troba qui desitge estudiar Espanya totes les dades necessàries.

Este multimilionari és el que va encarregar a Sorolla els quadres de les regions espanyoles.

A un altre milionari ianqui, el rei de l'acer, Carnegie, li van dir que a Sevilla estava l'arxiu d'Índies i, gràcies a la seua esplendidesa, allí estudien molts professors ianquis tot el que fa referència a la història d'Amèrica.

Els Estats Units són un país diferent al nostre i a tots, per la seua organització política i de la família. Esta es troba constituïda de manera ben diferent. L'home és el treballador, el que s'especialitza, el que únicament es preocupa de la seua tasca, del seu negoci, de la seua professió, que sempre és especialitzada.

La dona, en canvi, és la que queda a casa, la que llig, la que assistix a conferències i la que està al corrent del moviment literari.

Jo en estos viatges vaig inventar un contet, el del Metropolità, que en diferents ocasions he repetit, per a pintar el caràcter del nord-america.

Un gran senyor d'Amèrica del Nord ix del teatre Metropolità, de Nova York, després d'assistir-hi a una representació d'òpera.

Este senyor no sap més que el seu tema i en això és una especialitat, una eminència; troba un amic i est li pregunta: «Com ha estat l'òpera?», responent aquell: «No ho sé. Demà m'ho dirà el meu diari».

Això indica la confiança que té cadascú en la seua premsa favorita.

Jo hi he trobat dones instruídíssimes.

A Espanya suprimim la Inquisició i l'hem substituïda per la por al ridícul.

Potser se'ns ocorre una gran idea i l'abandonem i no la portem a la pràctica per por del ridícul.

Jo vaig assistir a la Convenció d'Amèrica del Nord on havia de resoldre's la qüestió del vot femení, i les dones de tots els Estats Units que demanaven el dret de sufragi van voltar l'edifici, i proveïdes de banderes amb inscripcions al·lusives, formaven files perquè els polítics, en assistir a les sessions, no tingueren un altre remei que llegir-ne el contingut.

Estes dones, per a distingir-se, es van uniformar i van dur vestits blancs amb falda curta, i si entre elles n'hi havia moltes de belles, també es veien unes altres que pesaven més de cent quilos, que si en el primer moment em van fer somriure, ben prompte em va fer comprendre que aquelles dones eren dignes del gran poble. Poc després, eixes mateixes dones, entenent que no estan encara prou preparades, només han portat al Parlament dos o tres diputades.

La dona dirigeix i a la seua direcció es deu que els costums d'aquell poble siguen model de moralitat.

País d'absoluta llibertat religiosa, de tolerància.

No hi ha americana que no tinga una religió i contínuament sorgixen sectes, religions noves a les quals no falten adeptes, però totes elles viuen en completa fraternitat.

Jo he parlat en els temples de moltes religions.

Recorde que un dia al matí havia de donar una conferència en un local situat en un 27é pis, en un gratacel. Vaig arribar un quart d'hora abans de la fixada i en el hall esperava el que havia de ser el meu públic l'eixida dels reunits per a sentir el propagandista d'una nova religió.

Acabada la meua conferència, anava a donar una altra un poeta japonés. De manera que en el transcurs de dos hores es van donar tres conferències ben diferents a tres públics ben diferents.

Nosaltres hem avançat molt, en el concert mundial i especialment als Estats Units.

Espanya allí és el poble que està de moda, que inspira ara com ara major interès.

La característica de l'americà és la ingenuïtat. Quan va acabar la guerra europea, parlant d'Espanya, deien: «Eixe és un poble de cavallers, d'homes. Amb vaixells roïns van eixir de Santiago de Cuba i van presentar batalla a la gran esquadra americana i van lluitar; bona diferència d'Alemanya, l'esquadra de primera potència de la qual no va eixir dels ports».

Jo he tingut l'honor de dinar a l'Escola Militar dels Estats Units, on s'ensenya l'espanyol, on els professors em van oferir un banquet, i durant tot el qual els turmentava una sola idea. «Nosaltres —deien— vam fer mal avançant-nos a declarar la guerra a Espanya per això del Maine, perquè després s'ha comprovat que l'explosió que el va afonar va ser interior».

Nosaltres tenim sobre els altres pobles un excés d'intel·ligència, un excés d'imaginació que ens porta a pensar en un minut huitanta solucions i acabem per no adoptar-ne cap. En canvi, ells, amb quatre o cinc idees passen la seua vida i les realitzen; d'ací la seua grandesa.

Els pobles que vencen en les lluites armades són els pobles ramats. Hui, els exèrcits els formen milions d'homes, tots dirigits per un sol cap.

Els espanyols difícilment ens avenim a esta disciplina. En el continu viatjar, vaig entropessar amb moltes colònies d'espanyols; en totes elles hi havia, almenys, tres grups; pequem d'excés d'individualisme.

En el fons som tots anarquistes. Esta paraula vol dir no complir la llei, xafar-la, i tenim un caràcter que si se'ns obliga a complir-la diem que no hi ha llibertat.

Als Estats Units, abans de dictar les lleis, es fan mitings, es discutix, es batalla, però una vegada sancionades, s'acaten i es complixen.

La disciplina la imposa.

Nosaltres tenim més llibertat, si així voleu anomenar-la, però menys diners: a vosaltres toca dilucidar què és el millor per a Espanya i per a vosaltres mateixos.